

Секція: 6. Теорія та практика перекладу

ГЛАВАЦЬКА Ю.Л.

доцент кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

**ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЇ
РЕТРОСПЕКЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ОПОВІДАННЯ
АРТУРА КОНАН ДОЙЛА “THE ADVENTURE OF SPECKLED BAND”)**

Художній текст традиційно виступає об'єктом різнопланових лінгвістичних досліджень (Н.Д. Арутюнова, О.П. Воробйова, І.Р. Гальперін, В.А. Кухаренко, О.О. Селіванова З.Я. Тураєва,), а особливу увагу приділено категоріям часу (ретроспекція, аналепсис) та простору (проспекція, пролепсис) як онтологічним поняттям, що відображають форми буття речей і явищ (О.В. Алферов, Ф.С. Бацевич, О.П. Воробйова, Ж. Женетт, О.В. Падучева).

У центрі нашої уваги – категорія ретроспекції, що порушує просторово-часовий континуум у послідовному викладі подій у художньому тексті взагалі, і в текстах детективного жанру зокрема.

Вивчення категорії ретроспекції на матеріалі саме детективних текстів убачаємо актуальним, адже будь-який детективний наратив містить факт злочину та його наслідки, розкриття якого відбувається через з'єднувальний ланцюг, що представляє собою виявлення передумов, причин та вже наперед визначеного заданого логічного завершення кримінальної справи. Сутність застосування прийому ретроспекції у текстовій когезії полягає у надаванні читачеві можливості усвідомленого осмислення подій, що реалізувалися у минулому й мають безпосередній зв'язок із обставинами теперішнього часу. Відтак, у перекладознавчому аспекті вважаємо за доцільне аналізування текстів мови перекладу й мови оригіналу для виявлення граматичних, лексичних, стилістичних відмінностей і тотожностей синтаксичних структур

тексту, у яких ужито категорію ретроспекції як один із засобів деструкції просторово-часового континууму детективного твору.

У руслі перекладознавчого аспекту можливе зіставлення тексту вихідної мови з варіантами перекладу його. Відтак, аналіз детективного оповідання А. Конан Дойла “The Adventure of Speckled Band” дозволяє виявити певну низку перекладацьких трансформацій, яких було вжито задля забезпечення цільової аудиторії адекватного сприймання перебігу речей й співвідношення часових просторів тексту.

Аналізуючи оповідання “The Adventure of Speckled Band”, ми визначаємо, що структурний компонент його – експозиція – є завчасним початком того, про яку справу буде розповідати Ватсон. Такий розвиток сюжету уможливорює особливий вибір типу ретроспекції. Якщо експозиція як композиційний елемент художнього тексту означає уведення нової інформації, то для цього фрагменту властиве застосування інтродуктивного типу ретроспекції. Цей тип надає змогу використовувати сюжетний теперішній час задля уведення нової фактуальної інформації: з одного боку, вона є вже відомою для оповідача й невідомою для читача, а з іншого – вона є вказівкою реверсії, про що свідчить досвід Ватсона, закарбований у його щоденнику Холмсівських справ, і свідченням прогресії, яка дасть змогу читачеві ознайомитись з новими для нього перипетіями слідчих пошуків.

On glancing over my notes of the seventy odd cases in which I have during the last eight years studied the methods of my friend Sherlock Holmes, I find many tragic, some comic, a large number merely strange, but none commonplace; for, working as he did rather for the love of his art than for the acquirement of wealth, he refused to associate himself with any investigation which did not tend towards the unusual, and even the fantastic. Of all these varied cases, however, I cannot recall any which presented more singular features than that which was associated with the well-known Surrey family of the Royslotts of Stoke Moran. The events in question occurred in the early days of my association with Holmes, when we were sharing rooms as bachelors in Baker Street [4, p. 1]. У цьому контексті вжито

таких ретроспективно-семантичних категорій як: художній теперішній простий час разом з дієсловом ментальної діяльності й власними назвами. Якщо у перекладі категорія часу зберігає свою граматичну функцію (*I find*), то дієслово мисленнєвої діяльності *recall* у виразі *I cannot recall* утрачає свою пряму функцію мисленнєвого процесу – пригадування: *Особенно причудливым кажется мне дело хорошо известной в Суррее семьи Ройлоттов из Сток-Морона* [2, с. 237]. Дієслово *кажется*, як модальний оператор, виражає припущення або власну думку й реалізує опозицію «логічне припущення про поняття» : «відношення цього поняття до дійсності», тому воно не відповідає семантичному навантаженню слова *recall* під час перекладу і, відтак, фрагмент утрачає ретроспективний зміст. Тому для відтворення смислового значення дієслова *recall* потрібно застосувати еквівалентні варіанти лексем для того, щоб вони відповідали наповненості лексичного значення слова зі словотвірним префіксом *re-*. Такі еквівалентні замітники знаходимо у перекладах: *З усього цього різноманіття я, проте, не можу пригадати нічого винятковішого за випадок, пов'язаний із добре відомою у графстві Суррей родиною Ройлоттів із Стоук-Морана* [2, с. 136] й *З-поміж усіх цих пригод я не можу згадати нічого дивовижнішого за випадок, пов'язаний із відомою в Сурреї родиною Ройлотів із Сток-Морона* [3, с. 365]. Дієслова *пригадати* й *згадати* є абсолютними відповідниками дієслову *to recall*, що зберігають функцію повторної мисленнєвої дії.

Ще одним доказом такого явища шаблонної структуризації граматичних одиниць є такий приклад: *My sister Julia and I were twins, and we were only two years old at the time of my mother's re-marriage* [4, p. 2]. Аналізування цього речення досягає таких стверджень: граматична категорія часу *Past Simple* цього комунікату збережена, тому воно абсолютно не перериває подієвості ретроспективної частини повідомлюваного, але зважаючи на вище зазначене, встановлюємо, що на синтаксичному рівні застосовано перекладацький прийом лексико-семантичного перефразування і лексичної заміни. Перше слугує для збереження змістовної цілісності

повідомлюваного в перекладі, а друге є інструментом для пояснення композиту *re-marriage*, що не знаходить еквівалентного відповідника у цільовій мові, але потребує так званого «законсервування» його апріорно мовної функції забезпечення ретроспективного маркування. Аби засвідчити істотність застосування цього перекладацького інструментарію аналізуємо такі приклади: *Ми із сестрою Джулією були близнятами, і коли мати знову вийшла заміж, нам сповнилось по два роки* [2, с. 137]; *Ми з сестрою Джулією були близнятами і мали лише по два роки, коли наша мати вийшла заміж удруге* [3, с. 366]; *Мы были близнецы – я и моя сестра Джулия, и когда наша мать выходила замуж за доктора, нам едва минуло два года* [1, с. 239]. Спроби екстраполювати лексичну форму компонента *re-marriage* на фон перекладацького продукту не здійснено через безеквівалентну термінну тотожність. Відтак, слово *re-marriage*, яке за своїм призначенням ретроспективне, не може бути полишене цієї властивості. Тому перекладачі вдаються до уведення складнопідрядного речення із з'ясувальньо-об'єктивним сполучником *...і коли мати знову вийшла заміж...* [2] й *...и когда наша мать выходила замуж за доктора...* [1], а також з обставинним сполучником часу *коли наша мати вийшла заміж удруге* [3]. Але не тільки значення його створює для перекладачів проблему мовного адаптування. Унаслідок того, що воно зазнає лексичної заміни, відбулася зміна місцезросташування граматично компонентного складу диктуму. У реченні *and we were only two years old at the time of my mother's re-marriage* компонент *at the time of my mother's re-marriage* виражений звичайним другорядним членом речення – обставиною часу за структурою: the preposition + the noun + the preposition (of Genetive Case) + Possessive case of the nominal phrase. Ще один типовий приклад знаходимо в такому контексті *Shortly after our return to England my mother died – she was killed eight years ago in a railway accident near Crewe* [4, р. 2]. Це речення є ретроспективно зумовленим з огляду на вживання лексичних маркерів часу й місця *Shortly after our return to England...* й *eight years ago in a railway accident near Crewe*. Під час зіставлення перекладів

мови-реципієнту виявляємо, що членування речення за допомогою розділового знаку «тире» призводить до видозмінення другої частини контексту. У зв'язку з цим інформація, отримана з першотвору, про загибель матері дещо дезорієнтована, бо ми як потенційні читачі сприймаємо її як таку, де повідомлено ...*моя мати померла, вона загинула вісім років тому*.... Ретроспективний підсилювач *eight years ago* є безпосередньо детермінантом того відтинку часу, який пов'язаний з обставиною *my mother died* у контексті перекладу *Невдовзі після нашого повернення до Англії моєї матері не стало: вісім років тому вона загинула в залізничній катастрофі під Кру* [2, с. 137].

Перспективним вбачаємо вивчення пунктограми речень мови оригіналу та мови перекладу, оскільки в англійській мові дотримання правил пунктуації є другорядним чинником, який допомагає оформити висловлювану думку тексту, а для української та російської мов специфіка пунктуаційного поділу речення на частини становить один із найважливіших прийомів, який спроможний певною мірою вибудовувати логічний зв'язок між текстовими наповнювачами, до осмислення якого долучається учасник локутивного акту.

Список літератури:

1. Конан Дойл А. Приключения Шерлока Холмса; пер. с англ. Н. Войтинской. СПб.: Амфора. 2014. 416 с.
2. Конан Дойл А. Людина з Бейкер-стріт: Повісті та оповідання; пер. з англ. М. Дмитренка. К.: Дніпро. 2001. 158 с.
3. Конан Дойл А. Пригоди Шерлока Холмса; пер. з англ. В. Панченка. Тернопіль: «Навчальна книга — Богдан». 2010. 471 с.
4. Conan Doyle A. The Adventures of Sherlock Holmes. The Adventure of the Speckled Band. Режим доступу: https://royallib.com/read/Doyle_Arthur/The_Adventure_of_the_Speckled_Band.html#0.

